

INFORMACJE O DOFINANSOWANIACH, Z JAKICH
MOŻESZ SKORZYSTAĆ ABY **WYMIENIĆ PIEC** LUB
ZAINSTALOWAĆ **PANELE FOTOWOLTAICZNE**,
ZNAJDZIESZ:

W URZĘDZIE GMINY SKRZYSZÓW

Adres:

Skrzyszów 642
33-156 Skrzyszów
tel. 14 688 70 00

Godziny pracy urzędu:

poniedziałki: 9:00 - 17:00
wtorki - piątki: 7.30 - 15:30

NA STRONIE INTERNETOWEJ URZĘDU:

www.skrzyszow.pl

Materiał informacyjny został sfinansowany z **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego** na lata 2014 - 2020 w ramach 4 Osi priorytetowej Regionalna polityka energetyczna, **Działanie 4.4** Redukcja emisji zanieczyszczeń do powietrza, **Poddziałanie 4.4.2** Obniżenie poziomu niskiej emisji – SPR.

OSZCZĘDZAJ ŚRODOWISKO I PIENIĄDZE!

BĄDŹ EKO:

- SEGREGUJ ODPADY
- OSZCZĘDZAJ WODĘ
- WYMIENŃ STARY PIEC
NA EKOLOGICZNY
- NIE SPALAJ ŚMIECI
- SPRÓBUJ PALENIA
OD GÓRY

DO 2023 ROKU TWÓJ PIEC MUSI
SPEŁNIAĆ NORMY **EKOPROJEKTU**

więcej na stronie:
powietrze.malopolska.pl

Materiał sfinansowany z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 - 2020 w ramach poddziałania 4.4.2 Obniżenie niskiej emisji – SPR.

CZYM ODDYCHAM?

NAJBARDZIEJ ZANIECZYSZCZONE MIASTA EUROPY 2018:

1. LukawaC Bośnia i Hercegowina
5. Jaworzno
9. Kraków
15. Katowice

Greenpeace 2018

ŚWIATOWY RANKING ZANIECZYSZCZENIA Greenpeace 2018

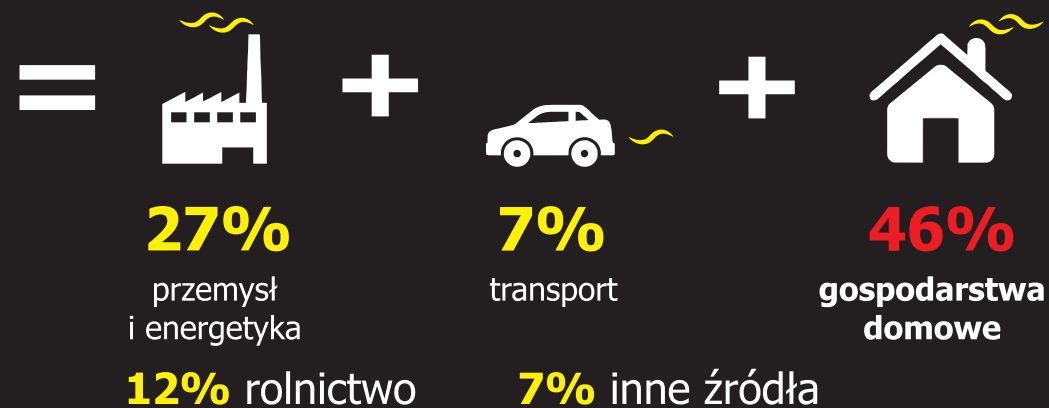

SMOOG

z ang. **SMOKE + FOG**

Zjawisko atmosferyczne powstałe w wyniku wymieszania się mgły z dymem i spalinami. Zanieczyszczenie powietrza, jakim jest smog, powstaje wskutek przedostawania się do atmosfery szkodliwych związków chemicznych, takich jak tlenki siarki i tlenek azotu oraz substancje stałe, czyli pyły zawieszane.

Wikipedia

SKŁADNIKI SMOGU

PM_{2.5}

zawiera cząstki stałe o niewielkiej średnicy, do 2,5 mikrometra. To dzięki temu niewielkiemu rozmiarowi w łatwy i szybki sposób przedostają się do układu oddechowego, a następnie przesuwiają się dalej powodując zatrucie krwioobiegu. W Polsce głównym źródłem tego pyłu są paleniska domowe i transport drogowy.

PM₁₀

ziarenka, które mają średnicę do 10 mikrometrów. Ta wielkość pozwala przenikać takim cząstkom do naszych płuc. Głównym źródłem pyłu PM10 w powietrzu w naszych miastach jest emisja ze spalania w indywidualnych systemach grzewczych paliw stałych takich jak węgiel, drewno i biomasa oraz z ruchu drogowego, szczególnie z pojazdów z silnikami wysokoprężnymi bez filtrów cząstek stałych.

Dodatkowo w skład zanieczyszczenia powietrza wchodzi **gazy oraz aerozole** – są to cząstki stałe i ciekłe, które unoszą się w powietrzu i wpływają na naturalny skład powietrza atmosferycznego. Przeważające zanieczyszczenia gazowe powietrza to tlenki azotu (NOx), tlenek siarki (SO₂), tlenek węgla (CO) oraz węglowodory, tzw. lotne związki organiczne.

POLSKA ZNAJDUJE SIĘ W NIECHLUBNEJ CZOŁÓWCE KRAJÓW POSIADAJĄCYCH NAJBARDZIEJ ZANIECZYSZCZONE POWIETRZE NA ŚWIECIE. W NASZYM KRAJU DO TAK WYSOKIEGO STĘŻENIA NIEBEZPIECZNYCH SUBSTANCJI PRZYCZYNIAJĄ SIĘ PRZEDĘ WSZYSTKIM PRZYDOMOWE KOTŁOWNIE, W KTÓRYCH SPALANY JEST NISKIEJ JAKOŚCI WĘGIEL ORAZ ŚMIECI.

SKĄD TEN SMOG?

Głównym **źródłem zanieczyszczeń powietrza** w Polsce jest sektor komunalno-bytowy, czyli **gospodarstwa domowe**. Odpowiadają one za prawie połowę całkowitej emisji pyłu zawieszonego, większość (ok. 84%) emisji WWA i praktycznie 100% bardzo toksycznego „koktajlu” związanego z nielegalnym spalaniem tworzyw sztucznych.

EMISJA PYŁÓW Z DOMOWYCH URZĄDZEŃ GRZEWCZYCH w mg/m³

NISKA EMISJA

tw. niska emisja powierzchniowa (nazwa pochodzi od niskich kominów, nie od niskiego poziomu zanieczyszczeń!), czyli **produkty spalania węgla, drewna** a nierzadko **śmieci** w domowych piecach, kotłach i kominkach najróżniejszych typów przyczyniające się w głównej mierze do tak złego stanu polskiego powietrza.

84% emisji śmiertelnie niebezpiecznego, rakotwórczego bezno(a)pirenu pochodzi z tzw. **niskiej emisji**, czyli głównie z naszych domów!

GDY SMOG ATAKUJE:

UŻYWAJ OCZYSZCZACZY POWIETRZA

Oczyszczacz zasysa powietrze i filtruje zanieczyszczenia niwelując wirusy, drobnoustroje chorobotwórcze i pyły alergizujące.

UPRAWIAJ ROŚLINY DONICZKOWE

Dzięki naturalnym mechanizmom rośliny potrafią **neutralizować stężenie negatywnych pyłków**. Toksyczne substancje szkodzą bowiem nie tylko nam, ale także im samym.

OGRANICZ WIETRZENIE MIESZKANIA

Smog za oknem? Zamknij je! Wpuszczając „świeże powietrze” do środka narażasz się na wdychanie szkodliwych substancji.

UNIKAJ WYCHODZENIA Z DOMU

Jest to szczególnie ważne w przypadku małych dzieci i osób starszych. Gdy jednak musimy się przemieścić, **wybierajmy mniej ruchliwe ulice lub starajmy się oddychać tylko przez nos**, który jest naszym naturalnym filtrem zanieczyszczeń.

ZASTOSUJ DIETĘ

Jedz więcej kwasów omega-3 i witamin z grupy B6 oraz B12 - neutralizują wolne rodniki i podnoszą odporność.

PIJ DUŻO PŁYNÓW

Woda jest naturalnym „oczyszczaczem” organizmu, wypłukuje szkodliwe toksyny. Warto dodać do niej sok z cytryny lub porzeczki - to zastrzyk witaminy C.

EKOPROJEKT

Od 1 stycznia 2022 r. kominki i piece wprowadzane do obrotu lub użytkowania będą musiały spełniać wymogi **EKOPROJEKTU**

Zgodnie z Rozporządzeniem Komisji Europejskiej 2015/1185 z dnia 24 kwietnia 2015 r. **od dnia 1 stycznia 2022 r.** miejscowe ogrzewacze pomieszczeń na paliwo stałe z zamkniętą komorą spalania (kominki i piece kominkowe na drewno o nominalnej mocy cieplnej 50 kW lub mniejszej) wprowadzane do obrotu lub użytkowania będą musiały spełniać następujące wymogi:

Sezonowa efektywność energetyczna ogrzewania pomieszczeń przez miejscowe ogrzewacze pomieszczeń na paliwo stałe z zamkniętą komorą spalania wykorzystujące paliwo stałe inne niż drewno prasowane w formie peletów nie może być niższa niż 65 %

Emisje cząstek stałych (PM) z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe z zamkniętą komorą spalania wykorzystujących paliwo stałe inne niż drewno prasowane w formie peletów oraz z kuchenek nie przekraczają 40 mg/m³ przy 13 % O₂ przy pomiarze zgodnie z metodą opisaną w załączniku III lub 5 g/kg (suchej masy) przy pomiarze zgodnie z metodą opisaną w załączniku III pkt 4 lit. a) ppkt (i) pkt 2 lub 2,4 g/kg (suchej masy) w przypadku biomasy

Emisje organicznych związków gazowych (OGC) z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe nie mogą przekraczać następujących wartości: emisje OGC z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe z otwartą komorą spalania, z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe z zamkniętą komorą spalania wykorzystujących paliwo stałe inne niż drewno prasowane w formie peletów oraz z kuchenek nie przekraczają 120 mgC/m³ przy 13 % O₂

Emisje tlenku węgla (CO) z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe nie mogą przekraczać następujących wartości: emisje CO z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe z zamkniętą komorą spalania wykorzystujących paliwo stałe inne niż drewno prasowane w formie peletów oraz z kuchenek nie przekraczają 1 500 mg/m³ przy 13 % O₂

Emisje tlenków azotu (NO_x) z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe z otwartą komorą spalania, z miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe z zamkniętą komorą spalania i z kuchenek wykorzystujących biomasę nie przekraczają 200 mg/m³ wyrażanych jako NO₂ przy 13 % O₂

CO NAS CZEKA?

Zarząd Województwa Małopolskiego 23 stycznia 2017r. przyjął **Uchwałę** w sprawie wprowadzenia na obszarze Małopolski **ograniczeń i zakazów** w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw. To powoduje, że w najbliższych latach czeka nas zmiana w podejściu do ogrzewania swoich domów.

ABY UNIKNĄĆ SMOGU ORAZ KAR, TWÓJ PIEC MUSI SPEŁNIĆ NASTĘPUJĄCE WARUNKI:

Kotły automatyczne lub zgazowujące muszą spełniać wymogi emisji i sprawności wg **ekoprojektu** lub wymogi emisji i sprawności **5. klasy**, jeśli ich eksploatację rozpoczęto **przed 1 lipca 2017**. Piece i kominki docelowo **będą musiały spełniać wymogi ekoprojektu**. Starsze piece i kominki można użytkować dalej o ile osiągają **sprawność min. 80%** lub **zostaną doposażone** w instalację odpylającą spaliny **do poziomu emisji wg ekoprojektu**.

WAŻNE TERMINY:

- OD 1.07.2017** w nowych budynkach nie można montować ogrzewania niezgodnego z uchwałą antysmogową
- OD 1.01.2023** mieszkańcy Województwa Małopolskiego będą musieli wymienić kotły pozaklasowe oraz piece i kominki niespełniające standardów Ekoprojektu lub kryterium sprawności min. 80%.
- OD 1.01.2027** należy zlikwidować kotły spełniające wymogi emisyjne 3. i 4. klasy

**KUPUJESZ PIEC?
SPAWDŹ KLASĘ!**

**czyste
powietrze**

**to zdrowie Twoje i Twoich dzieci
oraz niższe rachunki za ogrzewanie!**

DZIAŁAJ JUŻ TERAZ!

**WYMIANA OGRZEWANIA JESZCZE PRZED TOBĄ?
JUŻ DZIŚ ZADBAJ O CZYSTE POWIETRZE I SWÓJ PORTFEL**

POZNAJ PALENIE OD GÓRY

1. Opał układaj na pusty ruszt, od najgrubszych do najmniejszych brył węgla lub drewna. Na górę połóż rozpałkę.
2. Na wierzchu połóż grubsze drewno rozpałkowe – kawałek przy kawałku. Dodaj jeszcze jedną warstwę drewna, ale z patyków grubości kciuka.
3. Podpal rozpałkę i zamknij górne drzwiczki. Rozpalanie wraz ze spalaniem substancji lotnych zajmie ok. 60 minut.
4. Od momentu rozpalenia do chwili, aż żar zejdzie do samego rusztu. Palenisko potrzebuje stałego dopływu powietrza.
5. Temperaturę pieca można zmniejszyć przymykając drzwiczki. Otwarcie drzwi spowoduje wzrost temperatury.
6. Po rozpaleniu nie trzeba dorzucać opału, aż do ponownego rozpalenia.
7. Piec będzie grzał ok. 6-8 godzin, w zależności od ilości opału.

ROZPALANIE OD GÓRY MOŻNA STOSOWAĆ W PIECACH KUCHENNYCH, KAFLOWYCH, KOMINKACH ORAZ PROSTYCH I POWSZECHNIE UŻYWANYCH KOTŁACH ZASYPOWYCH.

KORZYŚCI:

możesz zaoszczędzić nawet do 30% opału. emitujesz mniej dymu i trujących pyłów
równomierne grzanie da komfort ciepły nawet do 8 godzin
nie musisz dokładać i pilnować, czy nie wygasło

10

**DO PIECA WRZUCAJ TYLKO WĘGIEL WYSOKIEJ
JAKOŚCI, SUCHE NIEMALOWANE DREWNO,
PELLET I BRYKIET ZE SŁOMY**

20%

MAKSYMALNA
WILGOTNOŚĆ DREWNA
DO PALENIA W PIECU.
SEZONUJ JE CO NAJMNIEJ 2 LATA -
ZA WILGOTNE DREWNO GROZI MANDAT.

WYBIERZ DOBRY PIEC!

To **paliwo** jakie wybierasz decyduje, czy Twój piec będzie automatyczny z **podajnikiem**, czy zasypywany **ręcznie**. Na rynku znajdziesz kotły z podajnikiem na eko-groszek, pellet, drobną biomasę. Dokładasz raz na kilka dni!

Takie piece są **sprawniejsze** nawet od tych z dmuchawą i elektronicznym sterowaniem, w których **nie ma kontroli** nad ilością zużytego paliwa.

NAJWAŻNIEJSZE - MOC

Najczęściej popełniany błąd to kupno kotła o zbyt wysokiej mocy, tzw. **przewymiarowanego**. Kocioł nie ma wtedy szans pracować z mocą nominalną, a jego wysoka sprawność pozostaje wyłącznie liczbą, a my zużywamy więcej paliwa.

**KUPUJESZ PIEC
NA DREWNO? PAMIĘTAJ:**

Wybierz automatyczny kocioł na pellet o emisji pyłu do 40 mg/m.³ spełniający normy Ekoprojektu. Zapewni to wygodę obsługi i produkcję czystej energii.

Chcąc palić drewnem w kawałkach wybierz kocioł zgazowujący drewno. Koniecznie zamontuj zbiornik buforowy wody.

Wybierając kominek otwarty, wybierz ten na gaz lub biokominek.

W przypadku kominka na drewno należy wybrać ten z zamkniętą komorą spalania z dostarczaniem powietrza do spalania z zewnątrz budynku. Powinien też spełniać wymagania Ekoprojektu. Dzięki temu ograniczy się zanieczyszczenie wewnątrz domu.

pamiętaj

OGRZEWAJ CIĄGIEM
ZAMIAST PRZEPALAĆ

ROZPALAJ
OD GÓRY

KUPUJ PALIWO
DOBREJ JAKOŚCI

SEZONUJ
DREWNO

NIE PAL
ŚMIECI

11

SMOG A ZDROWIE

Zanieczyszczenia powietrza **bardzo niekorzystnie** wpływają na zdrowie człowieka i otaczającą go przyrodę. Choroby wywołane jego skażeniem są odpowiedzialne za około **9 milionów (16%)** wszystkich przedwczesnych zgonów na świecie – **3x więcej** niż w przypadku AIDS, gruźlicy i malarii **łącznie** i **15x razy więcej** niż w wyniku **wszystkich wojen**, a także innych form przemocy.

SMOG POWODUJE CHOROBY TAKIE JAK:

UKŁAD NERWOWY

problemy z pamięcią i koncentracją, wyższy poziom niepokoju, stany depresyjne, zmiany anatomiczne w mózgu, choroba Alzheimera, udar mózgu

UKŁAD ODDECHOWY

astma, rak płuca, przewlekła obturacyjna choroba płuc, częste infekcje dróg oddechowych

UKŁAD KRWIONOŚNY

zawał serca, nadciśnienie tętnicze, choroba niedokrwienna serca, zaburzenia rytmu serca, niewydolność serca

UKŁAD ROZRODCZY

bezpłodność, przedwczesny poród, obumarcie płodu

NAJBARDZIEJ NARAŻENI SĄ:
dzieci, seniorzy, osoby przewlekle chore

43 000

Polaków rocznie
umiera z powodu smogu

3 300

Polaków rocznie
ginie w wypadkach samochodowych

SKUTKI SMOGU

KRÓTKOOKRESOWO:

1. **Nasilenie objawów** wielu chorób
2. **Przedwczesne zgony**
3. Większa **liczba wizyt** u lekarza i **zwolnień** lekarskich, interwencji **pogotowia** ratunkowego i hospitalizacji,
4. Wzrost konsumpcji leków, absencji w żłobkach, przedszkolach, szkołach i w pracy

BADANIE PŁUC
SPIROMETRIA
PULMONOLOG
LEKARZ OD PŁUC

W CIĄGU KILKU LAT:

1. **Większa liczba zgonów**
2. Wywołanie lub **nasilenie chorób** układu oddechowego
3. Chroniczne zmiany w funkcjach fizjologicznych
4. **Oslabienie** układu odpornościowego
5. **Nowotwory**, m.in. płuca, pęcherza
6. Chroniczne choroby układu krwionośnego
7. **Zawał** serca i **udar** mózgu
8. Zmiany **wewnątrzmaciczne** u kobiet ciężarnych (mała waga urodzeniowa, **wady rozwojowe dziecka**)

Pył zawieszony do organizmu człowieka może docierać dwiema drogami: **oddechową** bądź **pokarmową**. Cząstki pyłu o średnicy poniżej 10 µm. Wraz z wdychaniem mogą dostać się do dróg oddechowych i wywołać np. **reakcje alergiczne i zapalne**. Cząstki o średnicy aerodynamicznej poniżej 2,5 µm. mogą docierać do pęcherzyków płucnych, **utrudniając** tym samym **oddychanie**, a cząstki poniżej 0,1 µm potrafią przenikać z pęcherzyków płucnych **do naczyń krwionośnych** i układem krwionośnym do narządów oraz tkanek, w tym również przez barierę łożyskową **do płodu**.

„CZYSTE POWIETRZE”

to **kompleksowy program**, którego celem jest **zmniejszenie** lub **uniknięcie emisji** pyłów i innych zanieczyszczeń wprowadzanych do atmosfery przez domy jednorodzinne. Program skupia się m.in. na **wymianie starych kotłów i palenisk** na paliwo stałe **na nowe, proekologiczne** źródła energii oraz na termomodernizacji budynków jednorodzinnych, montażu odnawialnych źródeł energii czy też wentylacji mechanicznej. **Beneficjentami** programu mogą być **osoby fizyczne** będące właścicielami i współwłaścicielami nieruchomości istniejących lub nowych, które dostały zgodę na rozpoczęcie budowy jednorodzinnego budynku mieszkalnego. Może to być budynek jednorodzinny, w zabudowie szeregowej, bliźniaczej lub grupowej, w którym znajdują się **maksymalnie 2** wydzielone lokale mieszkalne.

PROGRAM PRZEWIDUJE DOFINASOWANIA M.IN. NA:

- wymianę starych źródeł ciepła (**pieców i kotłów na paliwa stałe**)
- zakup i montaż nowych źródeł ciepła, spełniających wymagania programu
- docieplenie przegród budynku
- wymianę stolarki okiennej i drzwiowej
- montaż i modernizację instalacji centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej
- instalację odnawialnych źródeł energii (**pompy ciepła powietrzne i gruntowe**)
- montaż wentylacji mechanicznej z odzyskiem ciepła (**rekuperacja**)

„CZYSTE POWIETRZE” TO TAKŻE POŻYCZKI NA:

- montaż kolektorów słonecznych
- montaż mikroinstalacji fotowoltaicznych

%

KWOTA DOTACJI

ZALEŻY OD **MIESIĘCZNYCH DOCHODÓW** NA OSOBĘ ZAMIESZKUJĄCĄ W JEDNYM **GOSPODARSTWIE DOMOWYM**.

GOSPODARSTWO DOMOWE

grupa osób wspólnie gospodarujących i mieszkających z osobą, która ubiega się o dofinansowanie.

budżet programu

103 mld zł

DOFINASOWANIU PODLEGAJĄ PRZEDSIĘWZIĘCIA, KTÓRYCH REALIZACJA ROZPOCZĘŁA SIĘ NIE WCZEŚNIEJ NIŻ 12 MIESIĘCY PRZED ZŁOŻENIEM WNIOSKU I NIE WCZEŚNIEJ NIŻ 01 STYCZNIA 2018

53 000 ZŁ

Maksymalny koszt inwestycji objętej dotacją

7 000 ZŁ

Minimalny koszt kwalifikowany

JĘŚLI KOSZTY REALIZACJI INWESTYCJI PRZEKROCZĄ 53 000 ZŁ, DODATKOWE KOSZTY MOGĄ BYĆ DOFINANSOWANE **W FORMIE POŻYCZKI.**

+ ULGA

TERMOMODERNIZACYJNA

Korzystając z programu możesz skorzystać **ze zwrotu podatku** z części poniesionych kosztów za materiały

MIESIĘCZNY DOCHÓD NETTO NA OSOBĘ W GOSP. DOMOWYM

Suma dochodów wszystkich osób wspólnie gospodarujących za ostatni rok podatkowy poprzedzający rok złożenia wniosku podzielony na **12 miesięcy** oraz na **liczbę osób**

PROGRAM REALIZOWANY PRZEZ WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA

WIĘCEJ INFORMACJI NA STRONIE: WFOS.KRAKOW.PL/PORTALBENEFICJENTA

CHROŃ ŚRODOWISKO

W DOBIE GWAŁTOWNYCH ZMIAN I SZYBKIEGO ROZWOJU CYWILIZACYJNEGO CORAZ WIĘKSZEGO ZNACZENIA NABIERAJĄ POJĘCIA **EKOLOGIA** ORAZ **OCHRONA ŚRODOWISKA**.

ŚRODOWISKO WPŁYWA NA CZŁOWIEKA, JAK RÓWNIEŻ CZŁOWIEK ODDZIAŁUJE NA MIEJSCE, W KTÓRYM ŻYJE. Z TĄ RÓŻNICĄ, ŻE NASZE ODDZIAŁYWANIE JEST CZĘSTO DESTRUKCYJNE.

niedokręcony kran?

10 SEKUND = 6 KROPLI

24 GODZINY = 12 LITRÓW

7 DNI = 80 LITRÓW

TO OZNACZA,
ŻE **ROCZNIE**
TRACISZ NAWET
4 000 LITRÓW

OSZCZĘDZAJ WODĘ

- Zamiast kąpać się w wannie weź prysznic
- W spłuczce w toalecie załóż zawór ograniczający
- Oszczędzaj wodę przy zmywaniu
- Zmywasz ręcznie? Zainwestuj w zmywarkę
- Kontroluj szczelność kranów, załóż perlatory
- Kupuj sprzęty oszczędzające wodę

ZMNIEJSZAJ ZANIECZYSZCZENIE WÓD

- Nie wylewaj farb, lakierów, rozpuszczalników do kanalizacji
- Samochód myj w takim miejscu, aby resztki benzyny i olejów nie przedostały się do kanalizacji
- Używaj środków czyszczących bezpiecznych dla środowiska
- Włączaj się czynnie w akcje ochrony wód i innych elementów środowiska

OSZCZĘDZAJ ENERGIĘ

- Włączaj ogrzewanie gdy naprawdę jest zimno
- Wyłączaj oświetlenie w pokoju, gdy z niego wychodzisz
- Zastąp urządzenia elektryczne pracą własnych mięśni
- Segreguj odpady nadające się do powtórnego użycia

ZMNIEJSZAJ ILOŚĆ ODPADÓW I SEGREGUJ JE

- Oszczędzaj papier, zbieraj makulaturę
- Używaj butelek zwrotnych, zbędne szkło zwracaj
- Unikaj kupowania rzeczy z plastiku
- Na zakupy zabieraj ze sobą wielorazową torbę
- Zużyte baterie wrzucaj do specjalnych pojemników
- Nie wyrzucaj ze zwykłymi śmieciami opakowań po farbach, środkach owadobójczych, rozpuszczalnikach - oddaj je do specjalnego punktu zbiórki
- Kupuj napoje w szklanych butelkach